

Tale ved seminarer om magtanvendelse i folkeskolen København den 18. marts 2005 og Vejle den 2. maj 2005

Som bestyrelsesformand for Center for Ligebehandling af Handicappede vil jeg også gerne, på arrangørernes vegne, sige velkommen til jer alle . Vi er glade for at så mange har valgt at bruge dagen på at blive inspireret og på at diskutere dette vigtige emne.

Magtanvendelse i folkeskolen er en bred overskrift, og man kan gøre sig mange forestillinger om, hvad der ligger bag den. I denne her sammenhæng henviser overskriften til den undersøgelse, som Børnerådet og Center for Ligebehandling af Handicappede i fællesskab gennemførte i 2004.

Undersøgelsen var inspireret af en sag fra Fredericia-skolen, hvor to lærere blev meldt til politiet, fordi de havde fastholdt en urolig elev og sat tape for munden af vedkommende. Det drejede sig om en døv elev med autistiske træk.

Forløbet vakte stor bestyrtelse og offentlig opmærksomhed.

Det var en meget alvorlig sag for alle parter, hvor de to lærere stod anklagede efter straffelovens bestemmelse om vold i byretten og bagefter i Landsretten.

Lærerne blev frikendt for anklagen, idet det blev fastslået, at der ikke var tale om vold i straffelovens forstand. Men retten bemærkede, at lærernes handling under andre omstændigheder kunne være vold i straffelovens forstand, alt afhængig af, hvordan tapen sad og i hvor lang tid. I presseomtalen af sagen blev der omtalt et ”særligt pædagogisk råderum” på specialskoler, som en mulig forklaring på, at lærerne var blevet frikendt

For ligebehandlingscentret og for Børnerådet viste Fredericia-sagen, at der var brug for at få kastet lys over, hvordan magtanvendelse bliver håndteret i skolesammenhænge. Vi har regler om brug af tvang i psykiatrien og på socialområdet. Men vi ikke vidende om, hvordan man håndterede tilsvarende situationer i skoleregi.

Fredericia-sagen blev derfor anledningen til den undersøgelse, som er baggrunden for at vi er samlet i dag. Undersøgelsen handlede om magtanvendelse i den vidtgående specialundervisnings specialskoler og i centerklasserækker. Jeg vil gerne understrege, at undersøgelsen ikke omfatter skoler med enkeltintegrerede elever.

Nogle meget interessante og centrale resultater fra undersøgelsen er, at (på powerpoint) 75 % af skolelederne og lærernes tillidsrepræsentanter oplever situationer i hverdagen, hvor der er brug for at anvende magt

70% mener, at man kunne undgå episoder med magtanvendelse over for eleverne, hvis lærerne var bedre uddannede til at forebygge de ”kritiske” situationer. (powerpoint)

Ud af disse 70% vurderer over halvdelen, at der ikke er penge nok på skolerne til at give lærerne den uddannelse, som kunne gøre en forskel. (powerpoint)

Mht. retningslinjer for magtanvendelse, vurderer over 1/3 af deltagerne i undersøgelsen, at der er behov for at få præciseret, hvornår der må anvendes magt overfor eleverne i det daglige virke. (powerpoint)

Halvdelen af skolelederne oplyser, at der på skolen findes retningslinjer for, hvornår der må anvendes magt over for eleverne. Men når vi spørger tillidsrepræsentanterne, svarer kun 35% ja til, at der findes retningslinjer. (powerpoint)

Disse resultater viser, at der er et område her, som fortjener mere opmærksomhed. Der er mange skoler, som er godt i gang med at finde ud af, hvordan man bedst undgår at bruge magt – der er altså allerede en positiv proces i gang. Men undersøgelsen giver også indtryk af, at der mange steder er behov for, at der gøres mere.

Mens undersøgelsen blev gennemført, fik vi en del tilbagemeldinger om, at det er et vigtigt, men også et følsomt emne. Det er vi meget opmærksomme på. Formålet med undersøgelsen har været at kaste lys over, hvad der foregår i praksis på skolerne og i amterne.

Derefter vil vi meget gerne bidrage til en positiv og åben proces, hvor det dels er muligt at tale om, hvad det er, der sker, når magtanvendelse bliver nødvendig og dels om, hvordan kan man undgå brug af magt eller i det mindste at minimere anvendelsen.

Hvis vi tager fat i undersøgelsens overskrifter, så er udgangspunktet en afgrænsning af, hvornår der er tale om magtanvendelse. Det kommer vi forhåbentlig til at høre mere om senere i dag. I undersøgelsen blev magtanvendelse ikke defineret på forhånd, men vi spurgte skoleledere og lærertillidsrepræsentanterne om, hvordan de vurderede nogle forskellige situationer, - om de mente, der var tale om magtanvendelse eller ej.

I denne oversigt (powerpoint af side 11, vedhæftet som bilag til talen) kan man se, hvordan skoleledere og lærertillidsrepræsentanterne svarede.

I den første kolonne med procenter vises skoleledernes svar, og i den anden kolonne ser man lærertillidsrepræsentanternes svar.

Det er meget interessant, at der er så stort sammenfald mellem de to gruppers svar. Det er generelt den samme andel af skoleledere og lærere, der finder en bestemt situation er udtryk for magtanvendelse.

Det er også helt generelt, at fleste mener, der er tale om magtanvendelse i de situationer, hvor læreren holder eleven fast fysisk, nemlig når læreren griber fat i og rusker eleven, og når læreren griber fast i eleven og flytter denne mod hans eller hendes vilje.

Men der er både ledere og lærere, som mener, det er magtanvendelse, når man råber til eleven eller taler højt direkte ind i ansigtet på eleven. Eller når eleven taler til læreren, men bliver ignoreret – her er der tale om psykisk magt

Så forståelsen af, hvornår der er tale om magt er bred og forskellig. De kommentarer, der er givet til undersøgelsen viser også, at man kan have meget forskellige opfattelser af, hvornår der er tale om magtanvendelse.

Nogle mener, det er magtanvendelse, hver gang en lærer bestemmer, hvad der skal foregå i undervisningen.

Andre svarer ud fra en forståelse af magtanvendelse, som et overgreb, man ofte tyr til i afmagt, når pædagogikken ikke længere slår til.

Og så er der også de situationer, hvor der udøves magtanvendelse af hensyn til barnets bedste, hvorfor nogle ville betegne handlingen som omsorg i stedet for magt. Det er tydeligvis svært at afgrænse og præcist definere magtanvendelse, men jeg mener det er vigtigt, at vi bliver ved med at forsøge.

Et andet meget centralt tema i undersøgelsen drejer sig om indberetning af magtanvendelse og regler for indberetning.

Her finder vi (powerpoint), at halvdelen af skolelederne svarer, at der er retningslinjer for indberetning af magtanvendelse. 83% af denne halvdel mener, at retningslinjerne kan fungere i praksis.

Over 1/3 af alle mener, der er brug for at få præciseret, hvornår lærere må anvende magt over for eleverne. Ofte er retningslinjerne baserede på den enkelte lærers skøn over, om der var eller ikke var tale om magtanvendelse.

Der er altså tydelig vis brug for at få større klarhed på dette område.

Den del af undersøgelsen, der vedrører amterne (powerpoint) viser, at 7 amter har regler for, hvornår en skoleleder skal indberette magtanvendelse til amtet. Men i de tre af disse 7 amter, er reglen, at det skal ske efter skolelederens eget skøn.

Skolernes indberetning af magtanvendelse udløses typisk af to situationer, enten situationer, hvor eleven har øvet vold eller angrebet læreren og hvor der kan være tale om en arbejdsskade, eller situationer, hvor læreren har udøvet magt mod eleven.

Der er således meget, der tyder på, at der kan være behov for at få præciseret, hvornår der skal ske indberetninger. Vi ved, at undervisningsministeren på baggrund af en undersøgelse foretaget af Amtsrådsforeningen i juli sidste år henstillede til amterne, at der skal udarbejde retningslinjer for indberetning af brug af magt. I sin henvendelse har ministeren ikke defineret nærmere, hvad man skal forstå ved magt, ligesom der heller ikke er taget stilling til, hvordan indberetningerne skal se ud.

Vi er meget opmærksomme på, at indberetning af brug af magt ikke i sig selv ændrer på forholdene, men indberetningerne kan være med til at synliggøre problemstillingen og skærpe opmærksomheden. Undersøgelsen viser, at det ikke er alle skoler, der har en praksis for indberetning af brug af magt, og langt fra alle amter har retningslinjer for indberetning af brug af magt. Vi finder derfor, at der både er behov for indberetning og for at der også fastsættes procedureregler for, hvad der skal ske, med indberetningerne.

Fx skal forældrene orienteres. Det er jo vigtigt at være opmærksom på, at eleverne måske oplever magtsituationen på en helt anden måde, og måske ikke selv kan finde ud af at formulere det til forældrene. Det er vigtigt at forældrene ved, hvad der er sket, og således får forudsætninger for at kunne hjælpe eleven med at bearbejde det skete. Det er på alle måder vigtigt, at forældrene orienteres om, hvordan skolen opfatter situationen.

Men der skal også ske noget af hensyn til lærerne. Vi finder, at procedureregler skal være med til at sikre, at skolelederen gør, hvad der kan gøres for at finde ud af, om den skete magtanvendelse kunne have været undgået, og at han fastlægger, hvordan tilsvarende situationer skal gribes an fremover.

Det er vigtigt, at lærerne oplever, at der er hjælp at hente til håndtering af de situationer, som er svære i hverdagen. Det kan være umådeligt svært at udfylde lærerfunktionen i den vidtgående specialundervisning. Selvom man som lærer kun bruger magtanvendelse, der ligger inden for rammerne af Undervisningsministeriets regelsæt, bør man kunne få hjælp til at kunne undgå eller minimere magtanvendelse. Forebyggelse og særlige indsatser i form af supervision, kurser og andet benyttes af en del af de adspurgte skoler. Men der er også mange skoler, som oplyser, at der ikke er penge til sådanne kurser.

Jeg mener, det er vigtigt af hensyn til både elever, forældre og ansatte på skolen, at der løbende arbejdes med tilgangen til brug af magtanvendelse, på en måde som befordrer et åbent respektfuldt samarbejde.

Enkelte har oplyst, at den problemstilling vi har studeret i undersøgelsen, er lige så relevant i den øvrige del af folkeskolen, som i den vidtgående specialundervisning.

Andre har peget på, at der også foregår overgreb eleverne imellem.

Disse vinkler er ikke belyst i undersøgelsen, og vi har ikke resultater, der viser, hvordan det står til med magtanvendelse i folkeskolen som helhed, eller bare blandt eleverne i specialundervisningen. Men det er oplysninger, som kan være relevante i forbindelse med indførelse af nye regler på området.

Til slut vil jeg ridse op, hvilke konklusioner vi har draget på baggrund af undersøgelsen.

Som konklusion på undersøgelsen har vi anbefalet, at Undervisningsministeren fastsætter en pligt til at indberette magtanvendelse, så skolerne får nogle klarere regler at forholde sig til.

I den forbindelse finder vi, det er vigtigt med ret konkrete procedureregler, som angiver, hvordan denne pligt skal opfyldes.

Det handler blandt andet om, at læreren og skolelederen skal drøfte, hvad der kan gøres fremover, i situationer svarende til den, hvor der har været brugt magtanvendelse.

Hvordan kan man undgå overhovedet at komme i tilsvarende situationer, hvem orienteres amt/kommune/forældre etc.

Det vil sige, at der skal tages konkret stilling til de enkelte magtanvendelsessituationer.

Men der skal også meget gerne fastsættes procedureregler for, hvordan man kan foretage en generel drøftelse af magtanvendelsen på skolen, og på den måde fremme det generelt forebyggende arbejde.

Endelig har vi anbefalet, at der afsættes flere midler til uddannelse eller supervision, som kan være en hjælp til at undgå magtanvendelser.

Vi finder, at dette er nogle vigtige anbefalinger, som vil kunne forbedre vilkårene både for lærere og elever.

Men det allermest afgørende for at få en positiv udvikling, er efter min bedste mening, at vi fastholder stor opmærksomhed på problemet, og at vi fører en åben dialog om det.

Nogle steder har man erfaring med at drøfte magtanvendelse, mens det er forholdsvis nyt for andre.

Men det **er** vigtig, at man overalt, hvor det er relevant, taler åbent om, hvad man gør i de svære situationer. Ambitionen bør være, at den aggressivitet, som kan udløses af afmagtsfølelse, kontaktbesvær, lavt selvværd o.m.a. udløser andre reaktioner end magtanvendelse.

Formålet med de to seminarer, vi afholder, er skabe opmærksomhed om problemet og at bidrage til en proces, hvor vi i fællesskab søger de bedste løsninger.

Vi håber, I vil give vægtige bidrag gennem gruppedrøftelserne..

Som opfølgning på seminarerne udarbejder vi en publikation, som vil blive sendt ud til alle skoler, som inspiration til den videre proces.

Vi er meget glade for, at I har valgt at deltage, fordi det er jer, der ved, hvordan hverdagen kan se ud på skolerne. Jeg ser frem til en meget spændende dag.